

3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. – М.: “Школа-Пресс”, 1995. – 448 с.
4. Социология – наука об обществе. Учебное пособие для студентов ВУЗов. Под общ. ред. проф. В.П.Андрущенко, проф. Н.И.Горлача. – Харьков, 1996. – 687 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: Энциклопедия, 1983. – 630 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1988. – 750 с.
7. Словарь иностранных слов. – М.: Русский язык, 1988. – 608 с.
8. Кайзеров Н.М. О соотношении гражданской и политической культур // Социально-политические науки. – 1991. – № 7. – С.121-128.
9. Almond G., Verba S. The civic culture: political attitudes and democrati in file countries. Princeton. 1965.
10. Вятр Е. Социология политических отношений. – М., Изд-во “Прогресс”, 1979.
11. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. К.: Либідь, 2004. – 480 с.
12. Гаджиев К.С. Политическая культура: концептуальный аспект // Полис. – 1991. – № 6. – С.69-84.

УДК 37.011.32:316.61

Т.А. Логвиновська

ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЇЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються визначальні чинники освітньо-виховної діяльності студентської молоді на шляху її соціалізації, ними є змістовні характеристики навчально-виховної діяльності, її емоційно-вольове спрямування і визначення позицій мотиваційного впливу.

The article deals with determining factors of educational-pedagogic activity of young students on the way to their socialization. They are the substantial characteristics of educational activity, its emotional and volitional direction as well as definition of the positions of motivational influence.

Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають від педагогічної науки пошуку нових шляхів якісного вдосконалення освіти і виховання молоді. Науковці працюють над створенням такої моделі вихованості людини, яка б давала їй змогу оптимально вирішувати складні завдання своєї життєдіяльності, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей. Необхідна увага звертається на розробку нових виховних технологій, спроможних забезпечувати формування і розвиток у особистості насамперед духовних здібностей як детермінуючих механізмів ціннісної системи людини.

Концепція загальної середньої освіти України визначає сутність, мету освіти, умови її морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку студентів, виховання громадян демократичного суспільства, що передбачує освіченість, вихованість, культуру найвищих цінностей, незамінні чинники соціального прогресу. Серед основних завдань вищої школи з цієї проблеми є:

- становлення у студентів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності;
- різнобічний розвиток індивідуальності особистості на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, ефективної мотивації до навчальної діяльності, задоволення їх інтересів, потреб, позитивних мотивів;
- виховання студентів як громадян України, національно свідомих, вільних, демократичних, життєво і соціально компетентних особистостей, здатних

забезпечувати позитивне емоційно-вольове сприйняття навколишнього середовища, здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях;

- виховання студентів як людей морального і відповідального змісту, людей культури з розвиненим естетичним і етичним ставленням до навколишнього світу і самих себе;
- виховання у студентів любові до праці, забезпечення умов для їх життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;
- збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я студентів.

Тому нагальним стає питання про те, якою має бути особистість майбутнього. Найзагальнішою її рисою є всебічний і гармонійний розвиток як акумульована мета виховання соціальної спрямованості у студентської молоді. Проте саме поняття “всебічно і гармонійно розвинена особистість”, його конкретне наповнення не є усталеним, незмінним – воно збагачується, розвивається і конкретизується у зв'язку зі змінами, які відбуваються у суспільстві [6:36]. У нашому дослідженні таке збагачення і розвиток забезпечується змістом освітньо-виховної діяльності вузу.

Згідно з Концепцією загальної середньої освіти в Україні і Матеріалами Комісії з питань культурного співробітництва при Раді Європи всебічний розвиток особистості передбачає набуття нею певних соціальних якостей, а саме:

- отримання знань і соціального досвіду;
- навічання здатності і вмінь мобілізації до конкретних умов соціуму;
- отримання можливостей реалізації своїх здібностей і потреб спілкування в соціумі.

Основними групами соціальних якостей, яких вимагає сьогодення, є такі:

- соціальні – здатність студентів адаптуватися до умов суспільного життя, готовність брати на себе відповідальність, бути активними у прийнятті рішень, у функціонуванні і розвитку демократичних інституцій суспільства, мати активну життєву позицію;
- полікультурні – прагнення до вихованості, моральності, готовності розуміти несхожість людей, поважати їхню мову, релігію, культуру;
- комунікативні – бажання опанування важливого у суспільному житті усного і писемного спілкування, оволодіння кількома мовами;
- інформаційні – формування наукового світогляду, здатності оволодіння інформаційними технологіями, осмислення й використання різноманітної соціальної інформації;
- діяльнісно-творчі – можливість оволодіння різноманітними способами діяльності, розв'язання навчальних і життєвих проблем; прагнення і здатність до раціональної продуктивної творчої праці;
- саморозвитку і самоосвіти – когнітивне розуміння себе, свого соціального призначення і причетності до соціуму, розвитку емоційно-вольових якостей, оволодіння методами рефлексивного мислення, самоаналіз, самооцінка;
- потреби готовності до системної інтелектуальної взаємодії із соціумом.

Всебічно і гармонійно розвинена особистість знаходиться у єдності зі світом, людьми і сама з собою. Гармонія означає узгодженість між тим, чого вона вимагає від інших, і тим, що вона здатна і повинна їм дати. Як вимога до кінцевого результату освітньо-виховної діяльності ці якості становлять модель досліджуваної особистості випускника вузу, якій притаманна соціальна спрямованість.

Матеріали Комісії при Раді Європи зазначають, що якості є системою знань, умінь і навичок та способів оволодіння діями, належать до сфери суспільноутворюючих якостей особистості, є інтегрованим результатом її навчально-виховної діяльності і формуються передусім на основі опанування студентами її змісту. Тому важливим сьогодні є визначення нової системи знань, способів діяльності, ціннісних орієнтацій, еталонів поведінки,

закріплених у моральних і правових нормах, і відображення цієї системи у змісті освітньо-виховної діяльності.

Отже, особистість набуває визначених соціумом якостей у результаті засвоєння змісту освітньо-виховної діяльності, який передбачає виховання у неї соціальної спрямованості як детермінанти її соціалізації.

Як зазначає Г.Нойнер, формувати – значить надавати чомусь певної форми, закінченості. Терміном “формування” у педагогіці визначається такий процес розвитку особистості, який спрямований на те, щоб досягти її певного цілісного вигляду [5: 108].

Формування особистості пов'язане із реалізацією таких функцій освітньо-виховної діяльності як функції соціалізації, людино- та культуротворення. Функція соціалізації є провідною і визначальною для двох інших.

Нас цікавить освітньо-виховна діяльність вузу як виховний процес, що забезпечує конгломерат соціально-ціннісних стосунків особистості з соціумом. Чим більше цих стосунків, тим вище виховний результат. Таким чином, процес формування відношень набуває етапно-циклічного спрямування і є нескінченним.

У нашому дослідженні виховання – це система професійної діяльності вузу, тобто його освітньо-виховна місія, складовими якої є три ключові моменти, вибудовані в гармонійному узгодженні з самою природою становлення соціальних стосунків особистості, що є об'єктивними чинниками її розвитку. Ці чинники в умовах дослідження набувають педагогічної інтерпретації: «виховуюче середовище», «виховуюча діяльність» і «осмислення світу і себе в цьому світі» [6:392].

Концептуальним положенням у процесі визначення позицій формування змісту освітньо-виховної діяльності студентської молоді доцільно вважати наступне: зміст освітньо-виховної діяльності має бути однією з педагогічних умов, яка допоможе студентові розкрити індивідуальні пізнавальні можливості, визначити інтереси та здібності, сприятиме розвитку його потреб та життєвого досвіду, буде дидактичною основою для забезпечення необхідного рівня освіти та соціалізації особистості студента.

Розуміючи освітньо-виховну діяльність як педагогічний процес з усією його атрибутикою, нам необхідно визначити сутність його об'єкта і предмета. Найбільш поширеним визначенням об'єкта педагогіки (В.Краєвський, В.Журавльов, П.Підкасистий, Н.Щуркова) є таке: об'єкт педагогіки – це виховання. Однак сама категорія «виховання» має декілька значень. Зокрема А.Макаренко зазначав, що «на даний момент вважається абеткою, що об'єктом педагогічного дослідження є дитина. Об'єктом дослідження з боку наукової педагогіки повинен вважатися педагогічний факт або педагогічне явище» [4:402]. Педагогіка вивчає особливий вид діяльності. Ця діяльність – цілеспрямована, тому що педагог не може не ставити перед собою конкретну мету, у нашому дослідженні – виховати соціальну спрямованість у студентської молоді. У широкому розумінні, це діяльність з виконання вічно існуючої функції людського суспільства, тобто соціуму: передавати новим поколінням раніше накопичений соціальний досвід. Інколи педагоги називають це «трансляцією культури».

На цій основі можна схарактеризувати педагогіку як науку, що вивчає особливу, соціально і особистісно детерміновану діяльність щодо залучення студентської молоді до життя суспільства. Цей вид діяльності, спрямований на засвоєння особистістю соціального досвіду і її власного розвитку, є об'єктом педагогічної науки.

Визначення предмета науки залежить від її теоретичного статусу. Якщо визнається наявність у педагогіці теоретичного рівня, її предмет можна сформулювати так: це система стосунків, що виникають у діяльності, яка є об'єктом педагогічної науки. Зокрема у системі стосунків і відношень, які виникають у навчінні як об'єкти однієї із педагогічних дисциплін – дидактики, студент постає як об'єкт викладання і суб'єкт навчання.

Зараз потрібно визначитися в тому, як необхідно назвати цю діяльність. Традиційно можна було б окреслити її терміном «виховання». Але цей термін неоднозначний: вирізняють щонайменше чотири його значення. Виховання розуміють: у широкому

соціальному значенні, коли мова йде про вплив на людину всієї оточуючої дійсності; коли мається на увазі цілеспрямована діяльність, яка охоплює увесь навчально-виховний процес; у вузькому педагогічному значенні, коли під вихованням розуміють спеціальну виховну роботу; ще у більш вузькому значенні, коли мають на увазі вирішення певної задачі, пов'язаної з формуванням моральних якостей (моральне виховання), естетичних уявлень і смаків (естетичне виховання).

Метою виховання соціальної спрямованості студентів є організація процесу формування особистості студентів – організації їх навчально-виховної діяльності, взаємодії зі світом на рівні сучасних досягнень культури, максимального розвитку особистості з метою забезпечення входження в контекст соціального життя.

Необхідно зазначити, що виховний процес як соціально-педагогічний феномен конструється, міститься і розвивається у просторі цілком визначеного соціуму – навчально-виховній діяльності, – який має свої просторові межі.

Соціальний простір виховного процесу розглядається нами як тривалість соціальних стосунків, які щоденно постають перед особистістю як слова, дії і вчинки людей. Багатобарвність таких соціальних стосунків містить у собі виховний досвід, зафіксований історією, традиціями, мистецтвом, духовними цінностями, мораллю, наукою, який забезпечується досягненнями загальнолюдської культури.

Соціалізація /від лат. *socialis* – суспільний/ – це засвоєння і відтворення соціального досвіду, що дає можливість особистості функціонувати як повноправному члену суспільства.

За визначенням О. Леонтєва, становлення і розвиток особистості включають три основних компоненти – фізичний, психічний та соціальний, які перебувають у нерозривному взаємозв'язку та взаємній зумовленості [3].

На думку Н.Лавриченко, соціальний компонент утворює контекст всього індивідуального розвитку особистості і завдяки цьому об'єктивно цілеспрямовує його, визначаючи загальний зміст. Суспільство оновлюється і розвивається завдяки завданням соціалізації, які відтворюють загальний спектр суспільних запитів, потреб і вимог стосовно людських якостей [2:11]. Первинною у реалізації і вираженні стосунків людини і суспільства є соціалізація [3].

Сучасні наукові дослідження педагогів, психологів та соціологів сформували сукупність поглядів на соціалізацію, що об'єднують такі ідеї:

- 1) освіта і виховання визначаються основними інститутами соціалізації; вони передбачують передачу надбаних минулими поколіннями культурних цінностей;
- 2) соціалізація особистості пов'язана з адаптивними процесами;
- 3) соціалізація триває протягом усього життя людини, що віддзеркалюється у площині рухомого виховного процесу;
- 4) самосвідомість, самореалізація набувають великого значення для успішної соціалізації особистості.

Сучасні моделі соціалізації особистості розглядають освіту як один із її механізмів, а саме: психоаналітичної моделі або особистісного контролю (З.Фрейд); "рольового тренінгу" (Т.Парсонс); "соціального навчання" (Дж.Доллард, Б.Скіннер та ін.); "міжособистісного спілкування" (Ч.Кулі, Дж.Мід та ін.); когнітивну (Ж.Піаже, А.Маслоу та ін.); "модель інкультурації" – особистість розглядається як пасивний споживач, що сприймає культуру (Ф.Баос, В.Малиновський та ін.).

На думку багатьох учених (О.Мороза, Д.Ярмаченка, І.Беха, Г.Пустовіта) сучасна освіта покликана створювати сприятливі умови для адаптації особистості до мінливого навколишнього середовища, вона спрямована на формування у молодій людині розуміння своєї єдності зі світом природи, усвідомлення себе частиною світу, для якого близькі і зрозумілі інтереси інших людей і народів, а головними цінностями є загальнолюдські. Це передбачає новий тип стосунків з оточуючим світом – діалогової взаємодії, співробітництва, спілкування задля оптимізації системи "особистість – світ", їх спільної еволюції [1: 59].

Соціалізація розглядається ученими як взаємодія особистості з навколишнім середовищем, що триває все її життя шляхом адаптації у кожній із сфер її життєдіяльності. Таке пристосування пов'язане із засвоєнням чергової нової соціальної ситуації, суб'єктивно нової для кожної особистості, що додає їй соціального досвіду та об'єктивно існує як елемент духовної і матеріальної культур цього суспільства, і підвищує рівень соціалізації. Соціалізація, таким чином, триває протягом усього життя людини, створює умови для організації її безперервного формування, що відповідає неперервності освітньо-виховної діяльності і реалізованого в її умовах виховного процесу, адекватного такій соціалізації.

Отже, соціалізація – двосторонній процес, який включає, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду через входження в соціальне середовище, а з другого – активне відтворення ним соціальних відносин в активній життєдіяльності [1:276]. У процесі виховання соціальної спрямованості адаптивна і перетворювальна освітньо-виховна діяльність скеровується індивідом на середовище і на самого себе. Особистість не просто засвоює соціальний досвід, а перетворює його у власні цінності та установки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М., 1997
2. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси. – К., 2000.
3. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М., 1972.
4. Макаренко А. Твори. Т.7. – М., 1958.
5. Педагогіка / Под ред. Нойнера Г. – М., 1984
6. Пидкасистый В.В. Педагогіка. – М., 1998

УДК 37.032

О.І. Мельник

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ У СІМ'Ї

У статті розглядаються психолого-педагогічні особливості соціалізації підлітків у сім'ї.

The psychological and pedagogical peculiarities of the teenagers socialization in the family are considered in this article.

Постановка проблеми. Сучасна українська сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати свій виховний потенціал. Це спричинюється як особливостями суспільного виховання, так і негативними змінами всередині сім'ї: зниженням її стабільності, малодітністю, послабленням традиційної ролі батька, трудовою зайнятістю жінки і т.д. Сучасне динамічне життя потребує від підлітка швидкої адаптації до перетворень, бути активним й ініціативним, уміти формувати реальні цілі й прагнути їх досягти, адекватно оцінюючи й розвиваючи свої здібності, бути відповідальним і при цьому почуватися у своєму оточенні впевнено і комфортно. Повноцінні взаємовідносини підлітка з батьками є одним із важливих чинників формування його особистості, його успішної соціалізації. Дитяча і підліткова злочинність, агресивність, неадекватна поведінка, інші прояви низької соціальної адаптації зумовлюють необхідність по-новому підійти до проблеми соціального становлення особистості підлітка в контексті сімейного виховання.

Метою дослідження стало визначення взаємозалежності та взаємообумовленості процесів соціалізації, виховання та саморозвитку особистості підліткового віку в сім'ї.

Поняття “соціалізація” виникло в західній соціології наприкінці ХІХ століття, з метою позначення основного механізму взаємодії однієї людини з іншою, із суспільством загалом. Таким механізмом вважалося соціальне наслідування, що регулювалося суспільством через